

KÖRNYEZETJOGI RASSZIZMUS

A hopi és navajo törzsektől Európáig

ANTAL Eszter

1. Bevezetés

Peru, mint Dél-Amerika legnagyobb országa, természeti erőforrásokban gazdag, óriási biológiai és kulturális sokféleséggel, arany- és ezüstkészletekkel az Andokban, kőolaj- és gázlelőhelyekkel, megszámlálhatatlan őslakos népcsoporttal, sajátos kultúrájukkal tarkított közösségekben létező desztináció. Hiába a jólét, a gazdagság nem vezet a remélt nemzeti fejlődéshez vagy egy átlagos európai által elvárható életszínvonalhoz! A természeti erőforrások kizsákmányolása társadalmi konfliktusokhoz, erőszakos cselekményekhez, különösen az őslakosok jogainak tiprásához, szegénységhez, és a legtöbb esetben nagymértékű környezetromboláshoz vezet. 1000 dolláros bírságot szabtak ki egy perui nőre, akinek a bűne, hogy bizonyos cégek évek óta aranybányászat céljából az őslakosok földjeit felvásárló akciója során, saját otthonuk átadásának beleegyezését megtagadó, családtagjait ért erőszakos, fizikai bántalmazást követően vádat emelt a bíróságon.¹ Esetek százait lehetne említeni, a világ szinte minden kontinensének országait vizsgálva találkozunk hasonló igazságtalanságokkal,² említve itt akár a napjainkban egyre súlyosabbá váló elektronikus hulladékok

¹ Védegylet: Emberi jogi és környezeti igazságtalanságok Peruban, 2014. 08. 09. (Letöltés: <http://www.vedegylet.hu/modules.php?name=AvantGo&op=ReadStory&sid=1586>, 2014.11.24.)

² Ld. Robert H. NELSON: Environmental Colonarism, Saving Africa from Africans. *The Independent Review*, v. VIII, n.1, Summer 2003. 65–86.; Richard BALME: Mobilising for Environmental Justice in China. *Asia Pacific Journal of Public Administration*. Volume 36, Issue 3, 2014. 173–184.

tárolását, akár Afrikában,³ akár Kínában.⁴ Bizonyos esetek közös tulajdonsága a környezetet ért károkozás: túlmenően, hogy a kisebbségek, őslakos közösségek kerülnek aránytalanul hátrányos helyzetbe.

Céлом annak bizonyítása, miszerint a környezeti rasszizmus többségében rejtetten, de mégis jelen van Európában, még ha nem is oly szélsőséges és radikális formában, mint 'szülőhazájában', Amerikában. A téma körüljárása, feltérképezése érdekében bevezetést nyújtok a környezeti igazságosság alapfogalmaiba, kiemelve történetének néhány szegmensét, konkrét jogeseteken keresztül mutatom be a környezeti rasszizmus megnyilvánulását, kitérve a hatályos nemzetközi jogi, európai jogi és hazai szabályozás elemzésére. Mindezek alapján kísérletet teszek arra, hogy a fennálló szabályozási keretet a környezeti rasszizmus leküzdésének céljai szempontjából értékeljem.

2. A környezeti rasszizmus fogalma

A fogalom az 1960-as évekből Amerikából eredeztethető, mikor is Martin Luther King Memphisbe ment környezeti és gazdasági igazságossági misszióra, a tüntető fekete dolgozókért. Egy végezetes balesetnek köszönhetően indult el a már évek óta sértettekben lappangó környezeti igazságossági mozgalom.⁵ 1991-ben az Első Nemzeti Színes bőrű Vezetők Találkozóján határozták meg a környezeti igazságosság 17 alapelvét.⁶ A mozgalom kezdeti korszakát vizsgálva látható, hogy az nem a főáramú környezeti mozgalmából,⁷ hanem a polgárjogi mozgalmából nőtt ki.⁸

A címben szereplő szókapcsolat a környezeti igazságosság és igazságtalanság fogalmára vezethető vissza. A koncepció lényege, hogy a környezeti közjavakhoz, valamint az egészséges környezethez való egyenlő hozzáférés

³ Charles W. SCHMIDT: „Unfair Trade: E-Waste in Africa.” *Environmental Health Perspectives*, 114, no. 4, 2006. 232–233.

⁴ Jennifer JOINES: Globalization of E-waste and the Consequence of Development: A Case Study of China. *Journal of Social Justice*, Vol. 2., 2012. 8–11.

⁵ A mozgalom kialakulásáról, történetéről bővebben: Robert D. BULLARD: Environmental Justice in the Twenty-first Century. In: Robert D. BULLARD (szerk.): *The Quest for Environmental Justice*. Sierra Club Books, 2005. 19–42.

⁶ Principles of Environmental Justice, preamble, October 24–27, 1991, Washington DC.

⁷ Robert J. BRULLE – David Naguib PELLOW: Environmental Justice: Human Health and Environmental Inequalities. *Annual Review of Public Health*, 27; 2006. 3.1–3., 22.

⁸ Joan MARTÍNEZ-ALIER: Mining conflicts, environmental justice, and valuation. *Journal of Hazardous Materials*, Vol. 86., 2001. 153–170.

alapvető feltétele egy demokratikus, igazságos részvételen alapuló társadalom létrejöttének és a fenntartható fejlődésnek. Kezdetben *környezeti igazságtalanságról* olyan hátrányos helyzetű (etnikai és más kisebbségi) csoportok (illetve lakóközösségek) kapcsán beszéltek elsősorban, melyek aránytalanul nagymértékben vannak kitéve a környezeti terhelésnek, illetve (és/vagy) aránytalanul kismértékben részesednek a környezeti javakból. A *környezeti igazságosság* ebben az összefüggésben ezen igazságtalanságok kiküszöbölésére/orvoslására/korrigálására tett társadalmi erőfeszítés.⁹

A definíció és a rendelkezésre álló, későbbiekben kifejtésre kerülő jogesetek kapcsán nyilvánvalóvá válik, hogy megkülönböztethetjük azt, amikor különböző gazdasági érdekek, esetleg nemzetközi kapcsolatok fenntartása (mely szándék bármely fél részéről adott esetben a rasszista gondolkodásból eredeztethető), vagy csupán az állam önző érdeke, saját gazdasági fellendülése érdekében arra kényszerül, hogy tevőlegesen is hozzájáruljon e cselekmények megtételéhez, tehát *aktív magatartást* tanúsít. A problémakör másik oldala, amelyben az állam, a különböző szervek, bár érzékelik a probléma fennállását, s függetlenül az érintettek bármiféle visszajelzésétől, annak hiányától, mégsem tesznek a probléma mérséklése, elkerülése érdekében, *passzív magatartást* tanúsítva.

A környezeti konfliktusokkal összefüggésben kérdések tucatjai merülhetnek fel bennünk, melyeknek megválaszolására az érintetteket megkérdezve, nézőpontjaikat megvizsgálva eltérő véleményeket, álláspontokat vélünk felfedezni. Főleg nehéz a döntés olyan helyzetben, amikor a környezetvédelmi érdekek az adott területet használók egyéb érdekeivel ütköznek. Mennyire kell figyelembe vennünk a döntés által hátrányosan érintettek helyzetének változását a szűk értelemben vett környezetvédelmi szempontokon túlmenően? Milyen fokú autonómiával rendelkeznek a területet használók? Kitehetjük-e e kisebbségeket környezeti kockázatoknak valamilyen magasabb szintű osztályozási érdekre hivatkozva? Ha igen, akkor milyen feltételek mellett? Milyen mértékben szólhatnak bele az érintettek a fentiekhez hasonló, saját életminőségüket alapvetően meghatározó döntésekbe? Meghatározhatók-e egyáltalán az ilyen szituációkra vonatkozóan 'univerzális' döntési szabályok, normák? Ha létezik a tárgyalási témakörnek megfelelően érvényes szabályozás, melyek ezek a törvényi, alacsonyabb, illetve magasabb szintű jogforrási helyek, cikkek? Miért mondhatjuk azt, hogy a környezeti rasszizmus Európában, akár Magyarországon is létező probléma?

⁹ BRULLE–PELLOW (2006) i. m.

2.1. Jogszabályi háttér

A kérdések megválaszolásához megfelelő kiindulási alap felderítése érdekében a téma két háttérterületének, a kisebbségvédelem és a környezetvédelem esetében érvényes és hatályos jogszabályhelyek vizsgálatával, ezek közös pontjainak törvényekben, egyezményekben való megtalálására törekedtem. Egyetemes, uniós és nemzeti jogforrási szinteket megkülönböztetve a legjelentősebbek a következők. Az 1966. évi *Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának* 27. cikke,¹⁰ az ENSZ által az *őslakos népek védelme érdekében keletkezett nyilatkozatok*, a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet, mint szakosított intézmény által hatályba léptett *1989. évi 169. számú egyezmény*, valamint Az őslakos népek jogainak védelméről szóló 1997. évi Fülöp- szigetek-i törvény.¹¹ Uniós szintű kisebbségvédelemről az *EUSZ* 2.,¹² 3.,¹³ és 6.¹⁴ cikke határoz. Az EUMSZ az EU politikáiban és intézkedéseiben az egyenlőség és a diszkrimináció tilalmának érvényesítéséről,¹⁵ az állampolgársági alapú megkülönböztetés általános tilalmáról¹⁶ rendelkezik és jogalapot biztosít az esélyegyenlőségi jogalkotásra egyaránt. Ide sorolható a *Faji egyenlőségi* (2000/43/EK) és a *Foglalkoztatási egyenlőségi irányelvek* (2000/78/EK). Kiemelendő a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája, a *Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezmény*, valamint az *EBESZ* működése. A környezetjogi szabályozás tekintetében főként az 1992-es Riói konferencián elfogadott dokumentumokat kell figyelembe venni. Az *EUSZ* 3. cikke és az *EUMSZ* 191. cikke,¹⁷ az *Aarhusi Egyezmény*, mely információhoz való hozzáféréstről, a részvétel és a jogorvoslati lehetőségekről szóló pilléreit három irányelvbe ültette át.¹⁸ Egyes nézetek szerint az Aarhusi Egyezmény nyitotta meg a kapuit a kör-

¹⁰ SZALAYNÉ SÁNDOR Erzsébet: *A kisebbségvédelem nemzetközi jogi intézményrendszere a 20. században* c. könyve szerint (203. o.) e cikk a kisebbségvédelem nemzetközi jog által garantált minimumszintjét jelöli.

¹¹ 7. Sec. a).

¹² Kiemeli az emberi méltóságot, kisebbségekhez tartozó személyek jogainak védelmét.

¹³ Kirekesztés elleni fellépés, a társadalmi igazságosság előmozdításának megfogalmazása.

¹⁴ Alapjogi Charta az alapszerződésekhez hasonló jogi kötőerejének kiemelése, a téma szempontjából fontos 21. cikkben van a hangsúly.

¹⁵ EUMSZ 10. cikk.

¹⁶ Uo. 18. cikk.

¹⁷ Általános értékű elvek, célok meglepően pontos és részletes szabályozása.

¹⁸ 2003/4/EK, 2003/35/EK, 1367/2006/EK (ismert nevén Aarhusi rendelet).

nyezetvédelmi igazságossági alapok nemzetközi megvitatására.¹⁹ Ide sorolható még *Európai Unió Alapjogi Chartája*,²⁰ *EU Fenntartható Fejlődés Stratégiája*, *Agenda 21* cselekvési program, az *Európai Emberi Jogi Egyezmény* is foglalkozik környezeti és egészségügyi kérdésekkel, továbbá az *Európai Szociális Karta* és a *Millenniumi Fejlesztési Célok*.²¹ Az irányelvek implementációjaként létrejöttek nemzeti szintű törvények sorra az Unió tagállamaiban. Így például Nagy Britanniában az Equality Act, Szlovákiában, Csehországban, Magyarországon az egyenlő bánásmódról szóló törvények. Az egyes ügyek megoldása során a Bíróságok az itt felsorolt jogszabályokat alkalmazták, melyeket a dolgozat végén együttesen értékelek.

3. Eseti feldolgozás

3.1. Amerika és a világ más országai

Amerikai kontextusban a Hopi és Navajo törzsek²² környezeti igazságossági törekvéseiket ismertetem. Lakóhelyük egy részét, a Magas Hegyi Rezervációt a kormány 1882-ben államosította, lehetővé téve a bányavállalatok számára a külfejtésű bányák megnyitását szomszédságukban. Néhányukat áttelepítettek, néhányuk harcolt földjeik védelméért. A cég terjeszkedne, ám a folyó munkálatok a vízminőség csökkenésével, a vízkészlet kimerülésével, a táj pusztulásával, a szent földek meggyalázásával és az ott lakók ellehetetlenítésével jár. A kormány által kiválasztott áttelepítési helynek ugyancsak megvan a maga környezeti problémája. Ez a hely közel van Sandershez, Arizónában, ahol 100 millió gallon urániummal szennyezett víz szakította át a gátat, és ömlött a környező területre. A kérdés máig nem oldódott meg, a lakók most is szenvednek a bányászás hatásai miatt.²³

¹⁹ Stephen STEC: EU Enlargement, Neighbourhood Policy and Environmental Democracy. In: M. PALLEMAERTS (szerk.): *The Aarhus Convention at Ten: Interactions and Tensions between Conventional International Law and EU Environmental Law*. Groningen, Europa Law Publishing, 2011.

²⁰ Környezetvédelemről szóló 37. cikk.

²¹ Különös tekintettel az 1. és a 7. cél.

²² Environmental Justice Case Study: Navajo-Hopi Struggle to Protect the Big Mountain Reservation. (Letöltés: <http://www.umich.edu/~snre492/parker.html>, 2014-10-24).

²³ Ld. Navajo, Hopi tribes struggle without water in Southwest cold snap. (Letöltés: <http://www.reuters.com/article/2013/02/07/us-usa-arizona-tribes-idUSBRE91602P20130207>, 2014-10-28).

Kiemelendő, a *Saramaka emberek kontra Suriname*-ügy,²⁴ mely a *Mayagna (Sumo) Awas Tingni kontra Nicaragua*-ügyben²⁵ található irányvonal forradalmi továbbfejlesztésének tekinthető, hiszen ez az első olyan nemzetközi törvényszék (Emberi Jogok Amerikai Bírósága) által hozott ítélet, mely kimondja, hogy egy törzsi közösségben élő, földjéhez szorosan kötődő, a területen nem őslakos, a holland gyarmatosítás következtében Dél-Amerikába hurcolt kisebbséget alkotó népet az őslakos népekkel egyenlő védelem illet meg.²⁶ A *Bikini-atoll-eset*ben²⁷ egy olyan lakosságot érintő kártérítési vitáról van szó, mely jól tükrözi, hogyan válhat a környezetvédelem a kisebbségvédelem eszközévé. XX. század második felében Nigéria déli részén, magukat halászatból és mezőgazdaságból fenntartó *ogoni törzsek* éltek,²⁸ mely területen nyerhető olajat a Nemzeti Nigériai Olajtársaság és a Shell által létrehozott közös vállalat termelte ki. A törzs képviselői szerint olajszivárgás során több mint 1,6 millió gallon olaj folyt a környezetbe, ami jelentős mértékű és visszafordíthatatlan környezeti károsodást okozott területükön. A szennyezett környezet miatt a helyi közösségekben gyakorivá váltak különböző betegségek, elsősorban bőr-, emésztési és légzési problémák, továbbá a rák különböző fajtái újultak ki.

3.2. Európa

Ismét csak találkozunk a kisebbségvédelem és a környezet adta lehetőségek kiaknázása az *Ilmari Länsman és mások kontra Finnország*²⁹ ítéletben. Az ügyben a számi rénszarvastenyésztők támadták meg a Központi Erdészeti Tanács és egy magánvállalat között kötött szerződést, melyben a tenyésztésre alkalmas területen engedélyezték a kőkitermelést és -elszállítást. A svédeknel a földműveléssel foglalkozó lakosság ellentéte számi rénszarvas-legeltetőkkel

²⁴ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, 2007. november 28. C Sorozat No. 172. para. 90.

²⁵ Uo.

²⁶ MARINKÁS György: A *Saramaka emberek kontra Suriname*-ügy, avagy az amerikaiaközi bíróság, mint az őslakos népek jogainak élharcosa című tanulmányban pontos kifejtésre kerül az eset. (Letöltés: http://www.matarka.hu/koz/ISSN_0866-6032/tomus_31_2013/ISSN_0866-6032_tomus_31_2013_221-238.pdf, 2014. 10. 25.).

²⁷ Ld. a Marshall-szigetek Köztársasága Nuclear Claims Tribunal – Nukleáris Igények Törvényszéke 2001-es döntését az ügyben: *Bikini case*, NCT No.23-04134,39. o.

²⁸ African Commission on Human & Peoples Rights, *BANJUL, The Gambia*, ACHPR/COMM/A044/127th May 2002 (Letöltés: <http://www.cesr.org/downloads/AfricanCommissionDecision.pdf>, 2014-10-28).

²⁹ 511/1992. számú tájékoztatás: Finnország. 08/11/94. CCPR/C/52/D/511/1992. 2.1. és 2.3. pont.

zavarta fel a köznyugalmat. Érdemben a föld tulajdonjoga körül forgott a vita, a földosztások következtében felülírt számik korábbi (és de facto továbbélő) használati jogai miatt. A bírósági eljárásban a számikat kötelező bizonyítási teherrel nem tudtak mit kezdeni. A tulajdonjoguk vagy használati joguk alátámasztására sem szerződéssel, sem okirattal nem tudtak szolgálni, míg a svédek szerzési jogcímüket hivatalos okiratokkal bizonyították.

Szerbiában a roma telepesek („deponija”) Belgrádban, a Duna partján élnek. A településen az 1970-es években hulladéklerakó épült, mely az 1980-as évek idején hivatalosan is zárva volt. Ráadásul a település két gyár között helyezkedik el, mely közvetlenül hulladékot bocsát ki a területre. Az egyik gyár engedélyezte munkásának, hogy házat építsen a területen, ahol ma a romatelep található. Lassan-lassan egyre több család építkezett a területen. Nincs megoldva megfelelően a szennyvízelvezetés, nincs megfelelő ivóvíz, szennyvíztisztítás, a lakások többsége illegálisan van csatlakoztatva az elektromos hálózathoz, és a hulladékgyűjtéssel sem foglalkozik ezen a területen az állam. Kérdésként merülhet fel, miért hagyják ezeket az embereket ilyen körülmények között élni, legális hatósági engedéllyel?

Csehországban a roma népesség legnagyobb számban Ostrava környékén él. A romák Hrusovban Slezska Ostrava területén telepedtek le, mikor a középosztálybeli lakók elhagyták lakóházaikat jobb lakásokért. A terület közelében autópálya épült, majd hatalmas árvíz sújtotta a területet. Néhány lakost áttelepítettek akkor biztonságosabb helyre, a területet lakhatatlannak nyilvánították az árvízveszély miatt. A történetek ellenére több mint 70 család még most is ott él a hatóságok hivatalos engedélyével, természetesen megfelelő szennyvízelvezetést, ivóvízellátást nem biztosítva az ott lakók számára.³⁰ Az áradás visszatartható lenne, ám a kormány nem tesz e terület élhetővé tétele érdekében.

Hasonló ügyek Romániában,³¹ Szlovákiában, Bulgáriában, Montenegróban,³² Ukrajnában is fellelhetők, azonban itt a nemzetközi köztudatban mindig nagy port kavaro többek között amerikai indíttatású, gazdasági érdekeiket előbbre vivő Európa szó szerinti ‘kincseinek’ kiaknázását célzó tevékenységről, a verespataki aranybánya-nyitást emelem ki. Prugberger Tamás az ügyről

³⁰ Vishwanathan, Sri Kumar, Some strategies involving the relationship between Roma and the Czechs. Stockholm International Forum, Conference Series. (2001)

³¹ Time, Inc., “Romania: The Blackest Town in the World,” Monday, March 19, 1990.

³² Christian BODEWIG – Akshay SETHI: Poverty, Social Exclusion and Ethnicity in Serbia and Montenegro: The Case of the Roma. Part of Report of the World Bank’s Programmatic Poverty Assessment for Serbia and Montenegro (2005).

írt beszámolója³³ tiszta képet fest a bányanyitás következményeit taglalva. Európában olyan környezet- és természetrombolás bekövetkezését jelentené, ami Verespatakon és a környékén lévő jelentős régészeti, települési és kultúrtörténeti, valamint természeti értékek megsemmisüléséhez vezetne. Ami még aggasztóbb, hogy hatalmas ökológiai, egészségügyi és gazdasági katasztrófát eredményezne Közép- és Délkelet-Európa több országát is magába foglaló tágabb térségében. S nem meglepő, az érintett környék lakossága, a legutóbbi népszámlálási adatok alapján román, valamint magyar kisebbségi területet is érintenek. A román képviselőház a már többször elé kerülő engedélyezési kérelem megadására irányuló, verespataki aranybánya-beruházást elősegítő törvénytervezetet³⁴ 2014 júniusában ismét elutasította, melyet a bukaresti kormány terjesztett a törvényhozói testület elé 2013 augusztusában. Fel kell hívni a figyelmet arra, hogy csak a törvénytervezet bukott el, a bányaprojekt még nem!

Magyarországon a roma telepek kitettségére több példát találunk. Számos településen³⁵ (Encs, Bódvalenke, Sajószentpéter, Sajókaza, Szeged, Mezőcsát, Térvár) végeztek(nek) kutatást. A több ezer hátrányos helyzetű településnek, egyike Bódvalenke, ahol a lakosság alacsony életszínvonala és jövedelme párosul rossz környezeti körülményekkel. Hazánkban a 2010 októberében történt vörösiszap katasztrófa mindenkit meghökkentő környezeti károkat okozott a veszprémi térségben. Ajka az a város, akinek a Mal Zrt. az iparüzési adót fizeti,³⁶ Kolompár és Devecser hátrányos helyzetű katasztrófa sújtottabb települések helyett. Kolompáron a német kisebbségek aránya kifejezetten magas, míg a devecseri lakosság 30%-át román alkotják, mely jóval a becsült országos adatok fölötti értéknek számít (7-10 %).³⁷ További magyar esetet lehetne említeni a rasszizmusnak is beillő jelenségek szemléltetésére (pl. gyálaréti tisztítóteleppel, tisztai ciánszennyezéssel kapcsolatban).

³³ <http://www.gondola.hu/cikkek/62837> (Letöltés: 2014. 11. 16.)

³⁴ PL-x nr. 520/2013, Proiect de Lege privind unele măsuri aferente exploatarii minereurilor auro-argentifere din perimetrul Roşia Montană şi stimularea şi facilitarea dezvoltării activităţilor miniere în România.

³⁵ Az említett tanulmányok: Autonómia Alapítvány által készített Energiatakarékossági kísérleti programok az Encsi kistérségben (2004). BODORKÓS Barbara: *Résztvételi közösségi tervezésen alapuló vidékfejlesztés a Mezőcsáti Kistérségben*. 2006.; Védegylet Egyesület: *Környezeti igazságosság Magyarországon*. 2010.

³⁶ Ajkai önkormányzata képviselőtestületének jegyzőkönyve. (Letöltés: <http://www.ajka.hu/upload/kozmege20131127.pdf>, 2014. 10. 27.)

³⁷ 2011-es népszámlálási adatok és a 2012-ben készült devecseri területfejlesztési terv alapján.

4. Etikai alapvetés és konklúzió

‘Szűkülő’ világunkban a problémák gyakorta globális színezetet nyernek. E fejlődő földkerekség, bár közel hoz bennünket egymáshoz, de mégsem válunk egymás testvéreivé, hirdeti XVI. Benedek pápa.³⁸ Az egyház szerepvállalása az emberiséget érintő kérdésekben a múltban és a jelenben egyaránt kiemelendő. „Hogyan teremthetünk egy szebb és jobb világot?” – hangzik a kérdés. A válasz olyan cselekvésre ösztönöz, amely hozzásegíthet minden ember méltó életkörülményhez jutásához, egyéni és családi igények széles körű megvalósulásához, az Istentől kapott teremtett világ megőrzéséhez, ápolásához, tiszteletben tartásához. A szolidaritás és a befogadó készség, a testvériség és a tolerancia tetteivel szemben áll az elutasítás, a diszkrimináció, a kizsákmányolás, a szenvedéssel és a halállal való üzérkedés. A történelem sodrásában a különböző etnikumok, társadalmak és kultúrák között tapasztalható különbségek ellenére törekednünk kell arra, hogy egymást kölcsönösen elfogadva testvéri egységet alakítsunk ki.³⁹

A feltárt gyakorlati példák és a bíróságok jogalkalmazásából a következőket szűrhetjük le. Az őslakos népek jogainak védelmében az említett Egyezségokmányra, ENSZ-nyilatkozatokra hivatkozva, alacsony szintű védelem kikényszeríthető, azonban fontos tudni, hogy az USA-ban kisebbségi kérdést eltérően kezelik, mint Európában. Az ottani őslakosok nem feleltethetők meg a mi kisebbség fogalmunkkal. Míg a környezetre, bár találunk, a kisebbségvédelemre bárhol elfogadott, egységes definíció nem született. Nehéz feladat a két terület egy szabályban való deklarálása.

Az eseteket olvasva véleményem szerint egyenesen következik, hogy környezeti rasszizmus jelensége Európát is elérte. Hívhatjuk környezeti igazságtalanságnak, beszélhetünk hátrányos helyzetben lévő csoportok kitettségéről, de a lényeg nem változik. E csoportok védelmére vonatkozó szabályok elenyészőek. Nemzetközi szerződések, nyilatkozatok, uniós jogszabályok helyzetükre tekintettel nem fektetnek le pontos szabályokat, csak távolról felhívható jogszabályhelyekről beszélhetünk. Nemzeti rendelkezésekkel csak eseti jelleggel találkozunk, kifejezett védelmet ezek sem biztosítanak.

Véleményem szerint, szükséges lenne egy olyan univerzális nemzetközi dokumentum deklarálása, mely definiálja a kisebbségek fogalmát, s érzékeny a környezeti rasszizmus gondolatának megfelelő korábban ismertetett állításaira.

³⁸ XVI. Benedek pápa: *Caritas in veritate*. Enciklika. 19: AAS 101., (2009) 654–655.

³⁹ Ferenc pápa: A testvériség a béke alapja és útja. 2014. január 1.

A nemzeti végrehajtás során ennek megfelelő szabályok átültetésére és ellenőrzött végrehajtásra lenne szükség. A kisebbségben élő közösségek jogvédelméhez akkor is ragaszkodnunk kellene, ha ennek nincsenek meg a pozitív jogi alapjai. A kisebbségek jogainak, kiváltságainak tiszteletben tartása mellett, azok jogi keretein, struktúráin javítva nyílik csupán lehetőség az egyenlő bánásmód követelményének érvényesítésére, a megfelelő joggyakorlat kialakítására.

Szeretném hangsúlyozni, hogy a környezet fogalmának tágulása a kisebbség fogalmának kiterjedését vonhatja maga után. Tárgyalt esetekből következik, a környezeti rasszizmus definíciója kiterjeszthető azokra a migránsokra, őslakókra, kisebbségben lévőkre – nemzetiségre, állampolgárságra tekintet nélkül –, akik bár rendelkeznek anyaországgal, idegen országban élnek, s az őket érő környezeti hátrányokból eredő károk kiküszöbölésére vonatkozóan védelmük érdekében nem tudnak mire hivatkozni. Azaz a kisebbség fogalmát nemcsak, mint faji, etnikai kisebbség, hanem mint nemzeti kisebbség is kell értelmeznünk.

A téma fontosságára hívom fel mindenki figyelmét. Míg az utóbbi két évtizedben a környezeti igazságosság koncepciója a nemzetközi tudományos főáram részévé vált,⁴⁰ e témában az európai kontinensre vonatkozó szakirodalom igencsak hiányos, hazánkban kifejezetten kevés tanulmány született, és csupán elenyésző számú kutató foglalkozik a kérdéskörrel, annak ellenére, hogy környezeti rasszizmus alapjául szolgáló környezeti igazságossági fogalom kutatása, a zöldmozgalmak irányának újraértelmezéséhez vezetett.⁴¹ Az elkészült művel szeretnék egy további lépést tenni a környezeti rasszizmus fogalmának a magyar köztudatban való meggyökereztetésére, hozzájárulva ezzel is a környezeti igazságosságról szóló dialógus elmélyítéséhez.

⁴⁰ MÁLOVICS György: Környezetvédelem vagy társadalmi igazságosság? *Kövász*, 2012. tavasz–tél, 3–31.

⁴¹ Pl. YIMBY („yes in my back yard”).